

SVERIGES FÖRSTA KVINNliga GRAVÖR

av Peter Larsson

foto Yngve Hellström

MAJVOR FRANZÉN

Som en av ytterst få kvinnliga frimärksgravörer så var Majvor Franzén mycket uppmärksamrad under 1960–80-talen. Under en 20-årsperiod satsade hon helhjärtat på det mansdominerade gravöryrket, och hon blev också Sveriges första kvinnliga frimärksgravör.

Majvor Franzén debuterade som frimärksgravör märkligt nog för Grönland, och detta gjorde hon 1963 med ett frimärke i fem olika valörer som heter "Norr-sken", Facit nr 47–51. Varför hon debuterade för just Grönland skall vi återkomma till längre fram i artikeln.

Uppmuntrad av Slania

Den legendariske frimärksskri-

benten och författaren Sigurd Tullberg (1909–98), som tillika var mångårig chefredaktör för Nordisk Filateli, skrev på sjuttioalet en artikel om Majvor Franzén i denna tidskrift. I intervjun som gjordes med henne i början av hennes karriär, får läsaren veta en del intressanta saker.

Egentligen hade hon inte alls tänkt sig en bana som frimärksgravör när hon hösten

1959 började på Beckmans reklamskola i Stockholm. En kurskamrat till henne arbetade extra på en reklamfirma i Stockholm, och här fick även Majvor Franzén tillfälle att arbeta. Den som ägde reklamfirman var från Polen, och eftersom även Czeslaw Slania gjorde en del arbeten för firman, så kom Majvor Franzén en dag att träffa den store mästergravören. Efter att han sett prov

på hennes drivna frihandsteckningar, föreslog han henne att hon kanske skulle prova på att bli frimärksgravör. Men hon ansåg emellertid att hon kunde aldeles för lite.

Hösten 1960 började hon på Konstfackskolans aftonskola för reklam och bokhantverk, och på dagarna arbetade hon hos reklamfirman. Hon hade dock tydligen blivit inspirerad av Slania uppmuntran, och på lediga stunder började hon på allvar att öva med att göra gravyrer. Czeslaw Slania fortsatte att uppmuntra henne och gav värdefulla tips för att klara det ytterst krävande arbetet som frimärksgravör. Mästergravören förklarade att om man inte klarade vissa saker så var det meningslöst att försöka bli frimärksgravör.

Majvor Franzén tyckte att det var hopplöst svårt att i frimärksformat gravera i plåt, men Slania fortsatte att uppmuntra henne, och talang i kombination med trägen övning ger som bekant resultat. Efter att ha sett ett av hennes övningsarbeten så sa Czeslaw Slania:

– Bra, mycket bra!

Majvor Franzén kände att en framtid som reklamtecknare inte längre hägrade lika mycket. Det var frimärksgravör hon ville bli!

Hon förstod också att arbetet som frimärksgravör kräver ett enormt tålamod och oerhörd precision. Gravryrdjupet i plåten skall ligga på mellan 1 och 7 hundraedels millimeter, och en skicklig gravör kan klara en täthet av upp till 8 linjer per millimeter! Det krävs också stor arbetsdisciplin, eftersom deadlines ovillkorligen måste hållas.

Ett måste som frimärksgravör är dessutom en stor konstnärlig talang. De allra flesta framstående gravörer är i grunden också mycket skickliga tecknare.

Gjorde sin första gravyr för Grönland

Tyvänn fanns det ingen ledig

plats som frimärksgravör i Sverige just då, så Majvor Franzén beslöt sig för att försöka i Danmark. I Köpenhamn begav hon sig till postens huvudkontor och sökte upp generaldirektoratet och bad att få tala med chefen, som var lite förvånad över den unga svenska damens företagsamhet.

I samråd med Danmarks dåvarande mästergravör B. Jacobsen, som vid tillfället var överhopad med arbete, beslöt man att Majvor skulle få prova sina färdigheter med en utgåva för Grönland!

Som inledningsvis nämndes så hette utgåvan "Norrskén", i fem olika valörer, och visar Karlavagnen och polstjärnan samt två korslagda harpuner. Den kände konstnären Viggo Bang hade tecknat förlagan.

Gravyrerna utfördes och var klara i juli 1962. Frimärkena gavs ut den 7 mars 1963 och trycktes i rent ståltryck, vilket för övrigt gäller samtliga av Majvor Franzéns närmare 100 frimärksgravyrer.

Gift sig och flyttade till USA

År 1962 blev händelserikt för Majvor Franzén. Inte nog med att hon fått sin debutgravyr godkänd, under hösten gifte hon sig också och flyttade till Texas.

Hemlängtan blev dock svår och 1966 flyttade hon tillbaka

Märkligt nog så var det för Grönland som Majvor Franzén debuterade som frimärksgravör. Året var 1963.

till Sverige. Den här gången fanns det lyckligtvis en plats ledig som gravör vid det svenska postverket, och hon började sitt arbete där den 18 oktober 1966.

Majvor Franzéns första uppgift här blev att gravera tre valörer av den "ändlösa" serien "Tre Kronor". Denna långlivade serie består av 34 olika valörer utgivna mellan åren 1939 och 1969, och anses av många vara det mest stilrena som någonsin utgivits i frimärksväg.

De tre av Majvor Franzén graverade valörerna (1.80, 1.85, samt 2.80 kr) gavs ut den 12 januari 1967. I detta fall handlade det om att gravera frimär-

forts sid 44.

På detta frimärke som ingår i häftet "I sydost" från 1972, ser vi laxfiske i Mörrumsån i Blekinge. En härlig friluftsbild.

Vackert frimärke som avbildar en pilallé (på skånska "pilevall") i Skåne. Ett verkligt grafiskt blad i miniatyrstorlek! Märket ingår i en serie om tre som heter "Naturmotiv", och Majvor Franzén graverade två av dessa. Utgivningsår 1973.

forts från sid 43.

ken med nya valörer i en utgåva med många år på nacken.

Hennes första "egna" frimärke utgavs senare under året. Då gick nämligen Sverige över till högertrafik, och Majvor Franzén fick i uppdrag att gravera ett frimärke i två olika valörer för att uppmärksamma denna stora händelse.

Därefter kom den ena fina gravyren efter den andra. Tjugo år som framstående frimärksgravör för Sverige kan säkert kännas påfrestande, och 1987 kom Majvor Franzéns sista frimärksgravyrer i form av två porträtt av Dag Hammarskjöld och Folke Bernadotte i häftet "I humanitetens tjänst", Facit nr 1461–62.

Brett register

När man studerar Majvor Franzéns gravyrer så slås man av att hon behärskade de flesta motivområden. Inga motiv var för henne främmande, vilket vi hoppas skall framgå av alla vackra frimärken som visas här i artikeln.

Notabelt är att hon även behärskade den svåra konsten att gravera porträtt. Ett lysande exempel på detta är frimärket som avbildar sexualupplysaren Elise Ottesen-Jensen utgivet 1980. I denna utgåva som heter "Bemärkta personer" ingår också ett frimärke som porträtterar Joe Hill, och även detta graverade Majvor Franzén.

En rolig sak som hon berättade för Sigurd Tullberg var när hon i början av sin karriär tillsammans med gravören Zlatko Jakus, bördig från Kroatien, skulle gravera de fem frimärkena i häftet "VM på skidor" utgivet 1974. Båda gravörerna var speciellt förtjusta i Björn Larssons fina foto av backhopparen Kjell Sjöberg, och de "slogs" om vem som skulle få gravera det.

Det slutade med att de fick dra lott om saken under överinseende av mästergravören Arne Wallhorn (1921–94). Majvor hade turen på sin sida och fick sin önskan uppfylld! Zlatko Jakus fick å andra sidan gravera tre av de fem frimärkena i häftet.

Det är mycket roligt att Sverige har haft en kvinnlig frimärksgravör av Majvor Franzéns kaliber, som varit aktiv under många år och seriöst satsat fullt ut på sitt yrke.

Det är som sagt få kvinnor som sökt sig till yrket, men ser vi ut i Europa så måste vi också nämna Maria Laurent från Österrike, för övrigt född 1938 liksom Majvor Franzén.

Maria Laurent har gjort många otroligt fina gravryrabeten, inte bara för Österrike, utan även för det forna Jugoslavien samt för Luxemburg. I gravören Martin Mörcks fina bok "Porträttgravyr på sedlar och frimärken", visas prov på hennes fantastiska gravryrkonst.

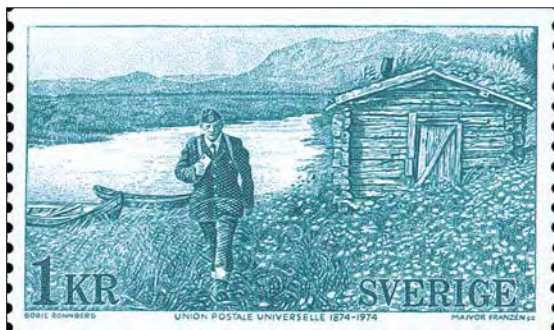
Det har känts angeläget att skriva denna artikel om Majvor Franzén, som med närmare 100 frimärksgravyrer gjort en stor gärning för alla beundrare av denna konststart. Tankarna har under arbetets gång också gått till Sigurd Tullberg, som på sin tid gjorde stora och oförtrotliga insatser för frimärks-hobbyns spridning. □

I häftet "VM på skidor" från 1974 ingick bland annat detta fina frimärke som visar backhopparen Kjell Sjöberg i full aktion.

I häftet "Skydda djuren" finns detta fina lodjur, som Majvor Franzén graverade. Utgivningsår 1973.

I utgåvan "Världspostföreningen 100 år" från 1974 graverade Majvor Franzén suveränt detta vackra frimärke. På den fridfulla bilden ser vi lantbrevbäraren Martin Niva i sitt dagliga värv någonstans i trakterna kring Karesuando i Lappland.

Majvor Franzén behärskade även den svåra konsten att gravera porträtt, vilket detta frimärke ger belägg för. Det är sexualupplysaren Elise Ottesen-Jensen som avbildas på detta frimärke utgivet 1980.

Hasselmus och storröding förnämligt graverade av Majvor Franzén. Utgåvan heter "Levande natur" och gavs ut 1985.

Häftet "John Bauer" utgivet 1982, består av fyra olika motiv hämtade ur konstnären John Bauers odödliga sagomotiv. Majvor Franzén graverade "Tuvstarr vid tjärnen" samt "Älgtjuren Skutt", illustrationer till sagan "Älgtjuren Skutt och lilla prinsessan Tuvstarr".

Vill Du läsa tidigare publicerade artiklar i Nordisk Filатели av Peter Larsson om gravörer och tryckteknik, så titta in på tidningens hemsida och rulla under smakprov.

